

หนังสืออ่านเพิ่มเติม
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ตำนานภูมิปัญญาไทย

ชุด ล้านนารุ่งเรือง

สื่อเลื่องประเพณี

ปณิดา ตรีสวรรณ เรื่อง
กุลชลี คำมา ภาพ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม
สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

เรื่อง สีสันภูมิปัญญาไทย

ชุดที่ ๑ ถ้านนารุ่งเรือง

เล่มที่ ๒ สีสันประเพณี

นางปณิดา ตรีสุวรรณ
ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการ
โรงเรียนสามัคคีวิทยาคม ๒
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต ๑
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

"...ประเพณีทั้งหลายย่อมมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน
เรามีประเพณีของชาติไทยเป็นสมบัติ เราควรจะยึดอย่างยิ่งและช่วยกัน
ส่งเสริมรักษาไว้ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ..."

ความตอนหนึ่ง

ในพระบรมราโชวาท

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๐๓

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสี่สัณภูมิปัญญาไทยนี้ เป็นช่องทางหนึ่งที่ต้องการรวบรวมสรรพความรู้ในด้านต่าง ๆ แต่ละท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน และเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งประกอบด้วย ๔ ชุด ๘ เล่ม คือ

ชุดที่ ๑ ถิ่นนาทุ่งเรือง

เล่ม ๑ วัฒนธรรมคนเมือง

เล่ม ๒ ลือเลื่องประเพณี

ชุดที่ ๒ รามลุ่มเจ้าพระยา

เล่ม ๑ วัฒนธรรมวิถีตร

เล่ม ๒ เพ่งพินิจประเพณี

ชุดที่ ๓ ตำนานริมโขง

เล่ม ๑ เชื่อมโยงวัฒนธรรม

เล่ม ๒ สรรค์สร้างประเพณี

ชุดที่ ๔ ถิ่นกำเนิดมโนห์รา

เล่ม ๑ วัฒนธรรมแปลกตา

เล่ม ๒ ทศนาประเพณี

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสี่สัณภูมิปัญญาไทยนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกต่อคุณค่า ความมีเกียรติและศักดิ์ศรีในท้องถิ่นของตน รวมถึงเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ โดยนักเรียนสามารถหาความรู้เพิ่มเติมจากที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้อย่างอิสระ

หวังว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมสี่สัณภูมิปัญญาไทยนี้ จะเป็นประโยชน์และสามารถทำให้นักเรียนย้อนรำลึกถึงภูมิปัญญาของคนไทย ทั้งด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่ควรอนุรักษ์และส่งเสริมให้คงอยู่คู่ประเทศไทยสืบต่อไป รวมถึงมีพัฒนาการทางความคิดจนสร้างเจตคติที่ดีในการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ก่อนชั่วโมงสังคมศึกษา แก้วตาไปกับเพื่อน ๆ พวกกันไปค้นคว้าเรื่องประเพณี
ภาคเหนือที่ห้องสมุด เพื่อนำไปอภิปรายกันในชั่วโมงถัดไปตามที่ครูปณิดามอบหมายงาน
ไว้ให้ในชั่วโมงที่แล้ว เมื่อถึงชั่วโมงเรียนนักเรียนในห้องต่างก็มีข้อมูลมากมาย พร้อมทั้ง
จะร่วมกันอภิปราย

“นักเรียน ทำความเคารพ”

“สวัสดิ์ค่ะ สวัสดิ์ครับ คุณครู”

“สวัสดิ์ค่ะ เป็นอย่างไรคะวันนี้อากาศเย็นมากทุกคนควรสวมเสื้อให้ร่างกายอบอุ่น
นะคะ” ครูปณิดาทักทายนักเรียนในห้องด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

“นักเรียนได้ไปค้นคว้าเรื่องที่ครูสั่งเรียบร้อยแล้วพร้อมนำเสนอหรือเปล่าค่ะ”

“ครับ ค่ะ” นักเรียนตอบครูปณิดาพร้อมกัน

“หนูไปค้นคว้าเรื่องประเพณีภาคเหนือได้ครบทั้ง ๑๒ เดือนค่ะ แก้วตาตอบครูปณิดา
 “โอ้โฮ มีครบทั้ง ๑๒ เดือนเลยหรือแก้วตา” รักชาติถามอย่างประหลาดใจ
 “ใช่แล้ว อยากรู้ไหมละ เราจะบอกให้ฟัง” แก้วตาตอบอย่างภูมิใจ
 “ไหนลองเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังหน่อยสิคะแก้วตา” ครูปณิดาให้แก้วตาเล่าสิ่งที่
 ไปค้นคว้ามานำมาให้เพื่อน ๆ ในห้องฟัง

“ได้ค่ะ เริ่มจากเดือนอ้าย คือช่วงเดือนตุลาคมจะมีประเพณีตักบาตรเทโว
 หรือเทโวโรหนะ ซึ่งเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ทำปาวณา และเป็นวันคล้าย
 วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จจากเทวโลกลงสู่เมืองมนุษย์ หลังจากทรงเสด็จขึ้นไปเทศนาโปรด
 พระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์” แก้วตาเล่าอย่างคล่องแคล่ว

“ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน บุญออกพรรษาถือเป็นเทศกาลสำคัญของชาวไทยใหญ่
 จะมีการบูชาจองพาราซึ่งเป็นปราสาทจำลองที่ทำขึ้นเพื่อรับเสด็จพระพุทธองค์”
 โชคได้ลุกขึ้นรายงานเสริมเพราะได้ค้นคว้าเรื่องนี้มาเหมือนกัน

“ส่วนที่จังหวัดเชียงรายบ้านเรา ชาวไทยเชื้อสายไต หรือชาวไทยใหญ่ ร่วมกับประชาชนทั่วไปก็ได้ร่วมกันจัดงานประเพณีปอยออกหวาดานตันเกียะโหลง ที่วัดสันป่าก่อ ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต นักเรียนเคยไปร่วมงานไหม”

ครูปณิดาสอบถามเด็ก ๆ

“เคยค่ะ พวกเราจะจุดไม้เกียะ ซึ่งเป็นไม้ที่มีน้ำมันในตัว และสามารถจุดติดไฟได้ มาทำการติดไฟ เพื่อเป็นการเปิดเส้นทางแห่งแสงสว่าง จะมีสัตว์ป่าหิมพาน เช่น กิณรี ออกมาเต้นรำ จนกลายมาเป็นการแสดงฟ้อนนก ฟ้อนโต ของชาวไทยใหญ่ในปัจจุบัน ค่ะ เด็กหญิงสมฤดีเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง

“เก่งมากค่ะ เป็นการแสดงที่หาชมได้ยากแล้วในสมัยนี้ นักเรียนต้องช่วยกันอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ค่ะ” ครูปณิดากล่าวเสริม

“เดือนต่อไป เดือนยี่ ก็จะประมาณเดือนพฤศจิกายน มีประเพณียี่เป็ง” แก้วตาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังต่อ

“ประเพณีลอยกระทงของล้านนาใช่ไหม” โชคถามขึ้น

“ใช่แล้ว ยี่ แปลว่า สอง และคำว่า เป็ง แปลว่า เพ็ญ ก็หมายถึงวันเพ็ญเดือนสองอย่างไรวะ” แก้วตาอธิบายต่อ “ชาวไทยในภาคเหนือจะนับเดือนทางจันทรคติเร็วกว่าไทยภาคกลาง ๒ เดือน ทำให้เดือน สิบสองของไทยภาคกลางตรงกับเดือนยี่ หรือเดือน ๒ ของไทยล้านนา” ครูปณิดาอธิบายการนับเดือนของชาวล้านนาให้นักเรียนฟัง

“ถ้าอย่างนั้น เดือนนี้เดือนพฤษภาคม ก็คือ เดือนแปดของชาวล้านนาใช่ไหมครับ” โชคถามขึ้นบ้าง

“ถูกต้องค่ะ ในประเพณียี่เป็ง พ่ออุ้ย แม่อุ้ย และผู้มีศรัทธาก็จะพากันไปถือศีล ฟังธรรม และทำบุญเลี้ยงพระที่วัด มีการทำกระทงขนาดใหญ่ตั้งไว้ที่ลานวัด ในกระทงนั้นก็ใส่ของกินของใช้ เพื่อเป็นทานแก่คนยากจน พอถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จึงนำกระทงใหญ่ที่วัด และกระทงเล็ก ๆ ที่เป็นของส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ” ครูปณิดาอธิบายให้นักเรียนฟังต่อ

“บ้านของหนูมีการประดับตกแต่งด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ทางมะพร้าว ดอกไม้ ตุ๊กตา
ช่อประทีป และชักโครกยี่เป็งด้วยค่ะ” แก้วตาบอกกับครูปณิดาและเพื่อน ๆ

“นอกจากประดับตกแต่งวัด บ้านเรือน และถนนหนทางแล้วพอกกลางคืนก็มี
มหรสพการละเล่น และการแห่โคมทอง พร้อมกับมีการจุดประทีป หรือที่เรียกว่า การจุด
ผางปะติ๊ด อย่งไรละ” ครูปณิดาอธิบายพร้อมกับให้นักเรียนดูภาพประเพณียี่เป็งของ
ชาวล้านนาที่ครูได้เตรียมมา

“จุดผางปะติ๊ด เพื่ออะไรละ” เด็กหญิงสมฤดีถามครูปณิดา

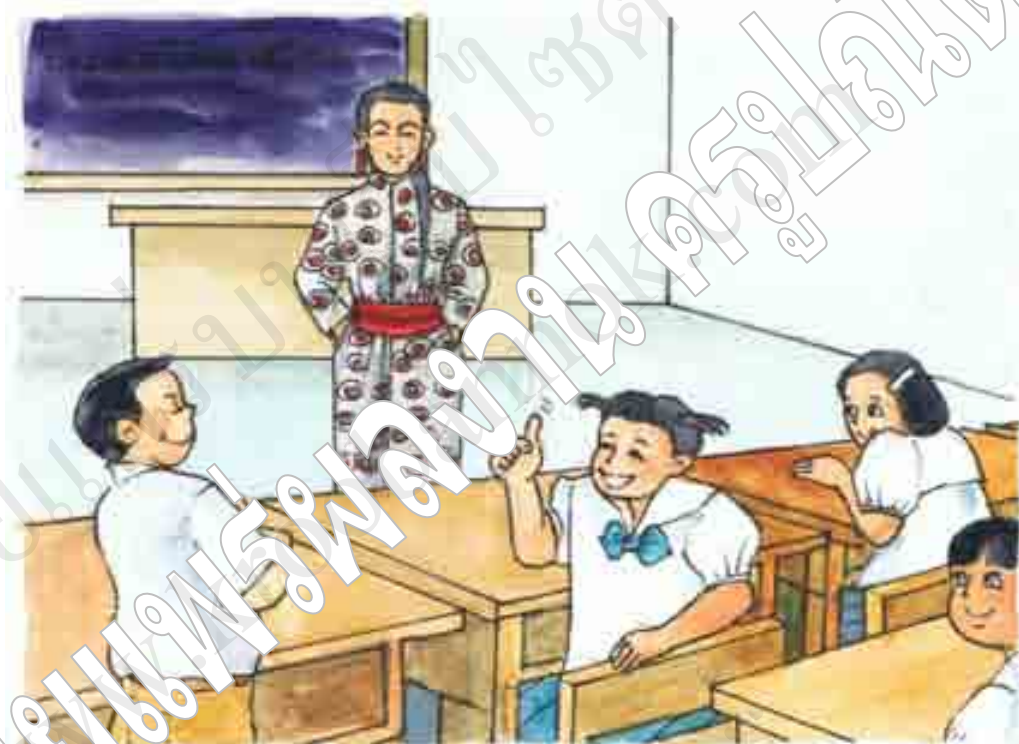
“หนูก็เคยจุด แต่ไม่รู้จุดเพื่ออะไรละ”

“เพื่อบูชาพระรัตนตรัยอย่างไรละคะ และการจุดโคมลอยปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้าก็เพื่อ
บูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ค่ะ” ครูปณิดาตอบเด็ก ๆ

“ประเพณีเดือนสามก็ประมาณเดือน ...”

“อันวาคมไช้ไหมครับ” รักชาติซึ่งตอบแก้วตาที่กำลังจะเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังต่อ

“ถูกต้อง เก่งจังเลยรักชาติ” แก้วตาบอกรักชาติ รักชาติยิ้มแก้มปริ ยึดตัว แสดงความภูมิใจ

“ประเพณีเดือนสามก็จะเป็นประเพณีสู่ขวัญข้าว ทำเพราะอะไร เพื่อน ๆ รู้ไหมคะ แก้วตาถามเพื่อน ๆ บ้าง

“บูชาแม่โพสพอย่างไรไช้ไหม” สมใจตอบแก้วตา

“ถูกต้องแล้วสมใจ บูชาแม่โพสพหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าว และยังเป็นพิธีที่เชื่อกันว่าจะทำให้ข้าวไม่หายและหมดไปจากยุ้งฉางเร็วอีกด้วย” ครูปณิดาตอบ

“ชาวล้านนาเราถือว่าข้าวมีความสำคัญเป็นสิ่งที่มีความหมาย ซึ่งมีแม่โพสพเป็นเทพีแห่งข้าว ดังนั้นการบูชาและขอขมาแม่โพสพ จะทำให้เรามีข้าวอย่างไม่ขาดแคลน” ครูปณิดากล่าวเสริมความรู้ให้กับเด็ก ๆ

“ประเพณีเดือนสี่ละ แก้วตา มีอะไรบ้าง” รักชาติถามเพื่อนด้วยความอยากรู้

“เดือนสี่เป็นประเพณีทานหัวผิงไฟพระเจ้า จ๊ะ”

“อ้อ นึกออกแล้ว ทานหัวผิงไฟพระเจ้า ก็คือ ถวายฟืนเพื่อจุดไฟผิงแก่
พระพุทธรูปใช่ไหม” รักชาติแสดงความคิดเห็น

“ถูกต้อง รักชาติ เป็นพิธีที่จัดทำขึ้นในฤดูหนาว เพราะประชาชนเห็นว่าพระเจ้า
หรือพระพุทธรูปจะหนาวด้วย จึงได้ร่วมกันขนเอาฟืนมากองรวมกันเพื่อจุดไฟให้พระเจ้า
ได้ผิงไฟอย่างไรละ” แก้วตาอธิบายให้เพื่อน ๆ ฟัง

“ฟืนที่นิยมมากก็คือ ไม้คนทา ไม้โมกมัน ไม้สะคร้อ หรือไม้มะขาม ท่อนละ
ประมาณ ๑ วา ถ้าเป็นท่อนเล็กให้ยาวท่อนละ ๑ ศอก จากนั้นจึงนับท่อนไม้ให้เท่ากับ
จำนวนปีพระชนม์ของพระพุทธเจ้า คือ ๘๐ แล้วมัดไว้เป็นมัด ๆ จากนั้นเอาฟืนเข้าประเคน
หน้าพระพุทธรูปองค์ประธานประมาณ ๔-๕ นาฬิกา เจ้าอาวาสจะจุดไฟเป็นท่านแรก
พร้อมกับให้ตีฆ้องไปด้วย ๓ ลา เพื่อให้ประชาชนได้รู้และร่วมอนุโมทนาในการบุญครั้งนี้
ด้วย” ครูปณิดาเล่าต่อแก้วตา

“เดือนสี่มีประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่เพื่อน ๆ รู้ด้วยนะ” แก้วตาทอกกับเพื่อน ๆ

“อะไรหรือ” โชคถามด้วยความสงสัย

“ก็ประเพณีทานข้าวหลาม – ข้าวจี้อย่างไรละ” แก้วตาเฉลย

“เออ...ใช่ นึกออกแล้ว” โชคทำท่านึกได้

“เป็นประเพณีหลังจากที่ชาวไร่ ชาวนา เสร็จภารกิจได้ข้าวขึ้นยุ้งฉางหมดแล้วก็จะทำพิธีทานข้าวใหม่ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ฉันภัตตาหารที่ประกอบจากข้าวใหม่ที่ได้จากท้องทุ่งไร่ใหม่ละ” โชคเล่าต่อ

“นักเรียนบอกครูได้ไหมคะ ว่าอาหารภาคเหนือที่ทำมาจากข้าว มีอะไรบ้าง” ครูปณิดาถามเด็ก ๆ

“ทราบค่ะ ก็จะมีข้าวจี ข้าวหลาม ข้าวเม่า ข้าวต้ม ค่ะ” สมฤดีช่วยตอบ

“แล้วข้าวจีเป็นอย่างไรคะ” ครูปณิดาซักถาม

“ข้าวจี ก็คือ ก้อนข้าวเหนียวที่ใช้ไม้เสียบแล้วปิ้งบนถ่านไฟแดง ๆ ค่ะ แล้วหนูก็ชอบทานมาก ๆ พุดแล้วก็หิวข้าวจีจังเลย” แก้วตาทำท่าหิว เพื่อน ๆ หัวเราะชอบใจ

“ข้าวหลามล่ะคะ เด็ก ๆ ชอบทานไหม” ครูปณิดาถามเด็ก ๆ ต่อ

“ข้าวหลาม คือข้าวเหนียวที่ถูกหลามให้สุกในกระบอกไม้ไผ่ ใช้น้ำใหม่ครับ ผมก็ชอบทานเหมือนกันครับ” โชคตอบครูปณิดา

“ถูกต้องค่ะ เมื่อถึงวันพิธีชาวบ้านจะตื่นแต่เช้านำข้าวจี และข้าวหลามที่สุกดีแล้ว พร้อมอาหาร ผลไม้ เมี่ยง และดอกไม้ รวมทั้งน้ำสำหรับกรวดน้ำไปที่วัด ไหว้พระรับศีล แล้วมีการเวียนเทียน คือ การกล่าวพรณนาการทำบุญด้วยข้าวจี และข้าวหลามในครั้งนี้ พระสงฆ์รับเครื่องไทยทาน แล้วให้พรก็เป็นอันเสร็จพิธีค่ะ” ครูปณิดาอธิบายให้เด็กๆ ฟัง

“นักเรียนเคยไปร่วมประเพณีนี้ไหมคะ” ครูปณิดาถาม

“เคยค่ะ เคยครับ” นักเรียนในห้องส่วนใหญ่ตอบครูปณิดา

“ดีมากค่ะ ถ้ามีโอกาสเด็ก ๆ ต้องไปร่วมงานประเพณีบ้านเราเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีของเราไว้ให้คงอยู่สืบต่อไปนะ”

“ค่ะ ครับ” นักเรียนตอบครูปณิดา ด้วยน้ำเสียงหนักแน่น

“เดือนห้าของชาวล้านนาก็จะเป็นประเพณีปอยลูกแก้ว หรือปอยน้อย เพื่อน ๆ เคยได้ยินไหมคะ” แก้วตาถามเพื่อน ๆ

“ประเพณีบรพชา หรือบวชนเณร ใช่ไหมล่ะ” กล้าตอบแก้วตา

“กล้า เก่งจังเลย ทำไมถึงรู้ล่ะ” แก้วตาถามกล้า

“ก็เพราะเราเคยบวชนเณรอย่างไรรู้ล่ะ แก้วตา” กล้าตอบแก้วตาพร้อมกับหัวเราะชอบใจ

กล้าเล่าต่ออีกด้วยความตั้งใจว่า “การจัดปอยลูกแก้ว หรือปอยน้อย ก็เพื่อลูกศิษย์วัด หรือเรียกว่า ชะโยมวัดที่คอยมาอยู่รับใช้ทำงานในวัดเป็นเวลาพอสมควร และได้เรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วทางวัดและญาติผู้ใหญ่ก็จะร่วมกันจัดงานพิธีบรพชาให้เป็นสามเณร” กล้าอธิบายด้วยความตั้งใจ

“กล้าเคยบวชนเณรนี่เองจึงรู้เรื่องเกี่ยวกับพิธีปอยลูกแก้วดี” ครูปณิดากล่าวชมกล้า

“ไหนเล่าต่อให้เพื่อน ๆ ฟังซิคะว่าพิธีปอยลูกแก้วเป็นอย่างไร” ครูปณิดาให้กล้าเล่า

“ได้ครับ ก่อนอื่นผู้ที่บวชต้องเตรียมฝึกท่องคำขอบวชและจำให้ได้ ก่อนจะถึงวันงานจะมีการแอมผ้าอุ้ม คือนำเอาเครื่องใช้ของสงฆ์ใส่บนพานให้คนอุ้ม และมีคนกางสัปทน หรือร่ม แล้วจัดขบวนซึ่งอาจมีการตีฆ้อง กลองแห่ไปตามหมู่บ้านเพื่อประกาศงานบุญ” กล้าเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังอย่างสนุกสนาน

“เก่งมากจะกล้า” ครูปณิดากล่าวชม “เดี๋ยวครูเล่าให้ฟังต่อนะ ผู้ที่บรรพชาจะแต่งตัวทรงเครื่อง สมมุติให้เหมือนอย่างเจ้าชายสิทธัตถะยามออกบวช มีเครื่องทรงที่สวยงาม ลูบไล้ด้วยน้ำอบน้ำหอมทาแป้งแต่งตัวเต็มๆ เรียกว่าลูกแก้ว นำชายฉกรรจ์ที่แข็งแรงทำหน้าที่เป็นม้ากัณฐกะให้ลูกแก้วขี่คอ ลูกแก้วบางคนถ้ามีฐานะดีอาจจะขี่ม้าหรือช้างจริง ๆ เลยก็ได้ ขบวนลูกแก้วจะแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน และจะไปบ้านบุคคลที่มีอายุไล่เพื่อให้ผูกข้อมือให้พร เมื่อขบวนลูกแก้วกลับถึงวัดก็จะเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเป็นนุ่งขาวห่มขาวเพื่อเข้าพิธีบวชโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้บวชให้”

“ตอนที่เราบวช เราได้ขี่ม้าด้วยละ ตื่นเต้นมาก พ่อกับแม่ถ่ายรูปไว้เยอะเลย พรุ่งนี้เราจะเอามาให้เพื่อน ๆ ดูนะ” กล้าบอกกับเพื่อน ๆ

“การบวชลูกแก้วนี้ ถือเป็นงานอีกลักษณะหนึ่งที่ชาวล้านนาถือว่ามีอันสิงส์มาก เพราะการได้ร่วมสร้างเนืองนาบุญขึ้นในพระพุทธศาสนาเป็นโอกาสให้ทานครั้งใหญ่เลยเชียวนะ ครูปณิดาบอกกับเด็ก ๆ

“พ่อกับแม่บอกผมว่าการบวชถือว่าเป็นหน้าที่ ที่จะได้ทดแทนบุญคุณต่อผู้มีพระคุณ ของลูกผู้ชายใช่ไหมครับ” กล้าถามครูปณิดา

“ใช่ค่ะ นักเรียนชายที่มีโอกาสบวชให้พ่อแม่ถือว่าได้อานิสงส์อย่างมากเลยนะ” ครูปณิดาสรุปลีให้นักเรียนฟัง

“เดือนหก มีประเพณีอะไร ไร่ใหม่คะ” ครูปณิดาถามนักเรียน

“เดือนหกมีประเพณีปอยหลวงคะ” สมฤดีตอบอย่างเสียงดังด้วยความภูมิใจ
จากสิ่งที่ตนเองได้ค้นคว้ามาพอดี

“เป็นอย่างไรหรือ” รักชาติถามด้วยความอยากรู้

“ปอยหลวงเป็นประเพณีเฉลิมฉลองเสนาสนะที่สร้างขึ้นในวัด เช่นโบสถ์ วิหาร
ศาลาการเปรียญ เป็นต้น เพื่อถวายทานให้เป็นสมบัติในพระศาสนาต่อไป การที่เรียกว่า
ปอยหลวง เพราะเป็นงานใหญ่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลเป็นจำนวนมาก
ก่อนที่จะมีงานปอยหลวงนั้น จะมีการทานตุง” ครูปณิดาอธิบาย

“ตุง ก็คือผืนผ้าที่ถักทอด้วยด้ายซึ่งมีการประดับด้วยดินสีเงิน สีทอง หรือสีอื่น ๆ
ที่สวยงาม บางผืนอาจทอเป็นรูปปี่นักษัตร ความยาวประมาณ ๓ – ๔ วา กว้าง ๑ ใน ๑๖
ของความยาว ไร่ใหม่คะ” แก้วตาถามครูขึ้นบ้าง

“ใช่ค่ะ ชาวบ้านจะนำตุงพวกนี้ไปปักเรียงรายกันตามถนนหนทาง เพื่อเป็น
สัญลักษณ์ให้ผู้คนที่ย้ายผ่านไปผ่านมาได้ทราบว่า วัดแห่งนั้นกำลังจะมีปอยหลวง”

“งานปอยหลวงตามความเชื่อในโบราณประเพณีจะมีการอัญเชิญพระอุปคุต มาคุ้มครองงาน เพราะพระอุปคุตนี้ได้ชื่อว่าเป็นอรหันต์ที่อาศัยอยู่ในสะดือทะเลเป็นผู้ที่สามารถปราบพระยามารที่อาจมาทำลายพิธีบุญนี้ได้” ครูปณิดาเล่าให้เด็ก ๆ ฟัง เด็ก ๆ ฟังอย่างเพลิดเพลิน และสนุกสนาน

“แล้วเราอัญเชิญท่านมาอย่างไรครับ” โชคยกมือแล้วถามบ้างด้วยความสงสัย

“ในการเชิญพระอุปคุตนั้นชาวบ้านนำขบวนแห่ไปที่แม่น้ำ ให้ตัวแทนลงไปม ก่อนขึ้นมาแล้วถามคนที่รอบนฝั่งว่า ไข่หรือไม่ เมื่อคนบนฝั่งบอกว่าไม่ใช่ก็มหาต่อไป จนกว่าคนบนฝั่งจะบอกว่าใช่ ก็จะประมาณสัก ๒ – ๓ ครั้งเห็นจะได้”

“โอ้ ไฮ น่าสนุกจังครับ” รัชชาติพูดอย่างตื่นเต้นหลังจากที่ได้นั่งฟังเงียบ ๆ

“ต่อไปทำอย่างไรอีกคะ” แก้วตาซักถามครูปณิดาอีก

“เขาก็จะเชิญก้อนหินที่สมมุติว่าเป็นพระอุทิศไปใส่พานที่เตรียมไว้ พากันแห่
 แล้วนำไปไว้บนห่ออุทิศที่สร้างคล้ายศาลเพียงตา หลังคามุงด้วยผ้าขาวตั้งไว้ที่ข้างวิหาร
 มีบาตร กรวยดอกไม้ ฐูป เทียน คนโทน้ำ และสำหรับอาหารทั้งมือเช้าและเพลตั้งบูชาเมื่อ
 เสร็จงานปอยหลวงแล้วก็มีพิธีอัญเชิญพระอุทิศกลับไปสู่แม่น้ำที่นำมา” ครูปณิดา
 อธิบายให้เด็ก ๆ ฟัง “และสิ่งสำคัญที่เป็นหัวใจของปอยหลวง คือ ต้นคร้วทาน ซึ่งชาวบ้าน
 ที่จัดงานและชาวบ้านจากต่างหมู่บ้านจะนำมาถวายทานกันแทบทุกครอบครัว ใครเคยมี
 โอกาสได้ทำบุญปอยหลวงบ้างไหมคะ” ครูปณิดาถามนักเรียนที่นั่งฟังกันเงียบ

“เคยค่ะ หนูเคยทำต้นคร้วทานซึ่งมีหลายแบบมากเลยคะ” สมใจ และแก้วตาตอบ
 พร้อมกัน

“ต้นคร้วทาน จะใช้ธูปบัตร์ จำนวนต่าง ๆ หนีบไว้กับไม้และเสียบที่ต้นเป็นข้อ
 เป็นชั้นอย่างสวยงามจ๊ะ” สมใจอธิบายต้นคร้วทานให้เพื่อน ๆ ฟัง

“วันสุดท้ายหลังวันฉลองก็จะมีพิธีถวายทานศาสนวัตถุ หรือศาสนสถานที่ร่วมมือกัน
 โดยในช่วงเช้าจะมีการทำบุญใส่บาตร แล้วปู่อาจารย์ก็กล่าวเวนทาน พระสงฆ์อนุโมทนา
 แล้วเป็นเสร็จพิธี” ครูปณิดาอธิบายให้เด็ก ๆ ฟังต่อ

“คนสมัยก่อนเก่งจังเลยนะค่ะที่สร้างสรรค์ประเพณีที่ดั่งามได้ทุก ๆ เดือนเลย”

สมฤติกกล่าวชมและพูดต่อ “ถ้ามีโอกาสหนูจะเข้าร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ทุกครั้งให้ได้ค่ะ”

“เป็นความคิดที่ดีมากเลยสมฤดีเพราะการที่นักเรียนได้มีโอกาสร่วมงานประเพณีต่าง ๆ นั้น ถือว่านักเรียนได้ร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีบ้านเราไว้ให้คงอยู่เลยที่เดียวนะ” ครูปณิดาสอนเด็ก ๆ ในห้องให้ร่วมอนุรักษ์ประเพณีไทย

“ผมอยากรู้แล้วครับว่าเดือนเจ็ดบ้านเรามีประเพณีอะไรบ้าง” โชคทำท่าทางอยากรู้ต่อ

“โชค จ๊ะ เดือนเจ็ดก็จะมีประเพณีสงกรานต์ไงละ” แก้วตาตอบโชค

“ชาวล้านนา เรียกว่า...”

“ป้าเวนี้ปีใหม่” ยังไม่ทันที่แก้วตาจะบอกต่อ กล้าก็ซิงพูดขึ้น เพื่อน ๆ ในห้องพากันหัวเราะชอบใจ

“เก่งจังเลยกล้า” แก้วตาชมเพื่อน “ประเพณีนี้ใช้เวลา ๕ วันเลยนะ”

“เรารู้ เรารู้” โชครีบพูด “มีวันสงกรานต์ล่อง วันเนาหรือวันเนา วันพญาวัน วันปากปี และวันปากเดือนไซ้ใหม่ละ” โชคบอก

“เก่งอีกแล้วโชค ตอบถูกต้องเลย” แก้วตาทำท่าชมโชคอีกคน

“แหม...ก็เป็นประเพณีที่พวกเราชอบกันมาก ๆ ไซ้หรือเปล่าล่ะ” โชคแสดงความเห็น

“ไซ้ ไซ้” เพื่อน ๆ ในห้องพากันพยักหน้ายอมรับ

“ทีนี้ เรามารู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ที่ถูกต้องกันดีกว่านะ” ครูปณิดาเสนอ

ความเห็น

“วันสงกรานต์ล่องคือ วันมหาสงกรานต์ ที่ทางล้านนา ออกเสียงว่า ส้าง – กาน ตามประเพณีโบราณแล้ว กษัตริย์แห่งล้านนาจะต้องทำพิธีสงน้ำตามทิศที่โอรหลง ทำนายไว้ และจะลงไปทำพิธีลอยเคราะห์ในแม่น้ำ เช่น แม่น้ำปิง แม่น้ำยม เป็นต้น”

“ที่บ้านหนู คุณพ่อ คุณแม่จะปิดกวาดบ้านให้สะอาดด้วยคะ” สมฤดีกล่าวขึ้น

“ใช่คะ ชาวบ้านจะปิดกวาดบ้านเรือนให้สะอาด มีการซักเสื้อผ้า มีการดำหัว หรือ สระผมแล้วก็จะเงยหน้าไปตามทิศที่กำหนดไว้และตัดดอกไม้ที่เป็นนามของปีแต่ละปี นุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าใหม่จะ” ครูปณิดาอธิบายให้นักเรียนฟัง

“พ่อบรรพบุรุษพระพุทธรูป พระเครื่อง เครื่องรางต่าง ๆ ในบ้านมาสงด้วยน้ำอบ น้ำหอม เปลี่ยนดอกไม้บูชาพระด้วยครับ” โชคบอกกับครูปณิดาบ้าง

“หนูเคยไปเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่คะ ที่นั่นจัดขบวนแห่พระพุทธรูปที่สำคัญ คือ พระพุทธสิหิงค์ และพระเสด็จมณี ไปตามถนนสายต่าง ๆ แล้วนำไปประดิษฐานไว้ให้ ประชาชนได้เข้านมัสการและสงน้ำด้วยคะ” สมใจเล่าให้ครูปณิดาและเพื่อน ๆ ฟัง

“บ้านเราก็มีการสงน้ำพระเหมือนกันนะ” โชคบอก

“ใช่แล้ว เราก็เคยสงน้ำพระด้วย” กล้าบอกโชค

“วันต่อมาคือวันเนา หรือที่เรียกว่าวันเนา วันนี้ห้ามกระทำการที่ไม่เป็นมงคล โดยเฉพาะห้ามการดำทอทะเลาะวิวาทกัน” ครูปณิศาอธิบายให้เด็ก ๆ ฟังต่อ

“เชื่อกันว่าผู้ใดดำทอผู้อื่นในวันนี้ปากของผู้นั้นจะเน่า และหากทะเลาะวิวาทกัน ผู้นั้นจะอับมงคลไปตลอดปีเลยนะ”

“ไอ้ ไฮ น้ากลัวจัง” ไชคทำท่าเอามือปิดปากตัวเอง

“วันนี้จะมีภรรยาขายเข้าวัด เพราะถือว่าเป็นการนำภรรยามาทดแทนส่วนที่ติดขาของตนไปจากวัดซึ่งเหมือนกับได้ลักของจากวัด”

“หนูเคยไปเที่ยวงานที่วัดบ้านเราด้วยคะคุณครู สนุกมากคะ” สมฤดีบอกครู

“ดีแล้วคะ นักเรียนต้องรู้จักไปทำบุญที่วัดเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนพระพุทธศาสนานะคะ” ครูปณิศากล่าวชมเชย

“วันเนากับวันดาเป็นวันเดียวกันใช่ไหมคะ” แก้วตาถามครู

“ใช่จ๊ะ วันเนาอาจเรียกอีกวันหนึ่งว่า วันดา ก็ได้เพราะเป็นการจัดเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ที่จะใช้ไปทำบุญนั่นเอง” ครูปณิศาตอบ

“ต่อมาคือ วันพญาวัน ซึ่งเปรียบเสมือนวันเถลิงศกเริ่มจุลศักราชใหม่ วันนี้เป็นวันทำบุญทางศาสนาตั้งแต่เช้าตรู่ ผู้คนจะนำเอาสารอาหารคาวหวานต่าง ๆ ไปทำบุญถวายพระตามวัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ หรือญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว บางคนอาจนำสารอาหารมอบให้แก่บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ที่ตนเคารพนับถือ เรียกว่า ทานขันข้าวคนแก่คนแก่” ครูปณิดาเล่าให้เด็ก ๆ ฟัง เมื่อเห็นเด็ก ๆ ฟังอย่างตั้งใจ ครูก็อธิบายต่อว่า “จากนั้นจะนำทุง หรือธงไปปักบนเจดีย์ทราย”

“ปักเพื่ออะไรครับ ผมอยากรู้จัง” รักชาติถามขึ้นมา

“มีคติว่าการทานทุงนั้นมีอานิสงส์สามารถช่วยให้ผู้ตายที่มีบาปหนักถึงตกนรกนั้นสามารถหลุดพ้นจากขุมนรกได้” ครูปณิดาอธิบายให้เด็ก ๆ ฟัง

“จริงหรือคะ” แก้วตาสงสัย

“เป็นความเชื่อแต่โบราณจ๊ะ จริงไม่จริงไม่มีใครสามารถบอกได้แต่ถึงจะเป็นความเชื่อ นักเรียนก็ควรที่จะทำแต่สิ่งที่ดี ๆ ใช่มั้ยคะ” ครูปณิดาถาม

“ค่ะ ครับ” เด็ก ๆ ตอบพร้อมกัน

“อ้อ เกือบลืมในวันนี้บางคนอาจจะเตรียมไม่่งามไปถวายวัด เพื่อสำหรับคำ
ต้นโพที่วัดด้วยนะ นักเรียนทราบหรือไม่ว่าเพราะอะไร”

“ทราบค่ะ เพราะว่าเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการจะช่วยคำจุนพระพุทธรูปศาสนาให้
ยืนยาวต่อไปค่ะ” แก้วตาตอบอย่างฉะฉาน

“วันนี้มีการสงฆ์พระพุทธรูป สถูปเจดีย์ รวมถึงสงฆ์พระภิกษุสงฆ์ด้วยครับ”
กล้าบอก

“รดน้ำดำหัว คารวะผู้เฒ่าผู้แก่ บิตามารดา หรือผู้มีพระคุณเพื่อเป็นการขอขมา
และรับพรด้วยคะ” สมใจบอกขึ้นบ้าง

“เด็ก ๆ ห้องนี้เก่งจังเลย ครูภูมิใจที่นักเรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน” ครูปณิดากล่าว
ชื่นชมนักเรียนอย่างจริงใจและภูมิใจ

“คุณครูครับ วันถัดจากวันพญาวันก็เป็นปากปีโซ่ไหมครับ” โชคถามขึ้นบ้าง

“คะ วันนี้ทำอะไรกันบ้างมีใครจะช่วยครูเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังได้ไหมคะ”

“หนู คะ” แก้วตาอาสา “เป็นวันทำบุญใจบ้าน คือบริเวณที่ตั้งของเสาใจบ้าน หรือสะดือบ้าน บ้างก็เรียกแปลงบ้าน หรือส่งเคราะห์บ้าน ที่วัดตอนเช้าจะมีการทำบุญ พิธีบูชาพระเคราะห์ เชื่อกันว่าผู้ที่บูชาดังกล่าวในวันปากปี จะได้รับความคุ้มครองไปตลอดปีจ๊ะ” แก้วตาหันไปเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง

ครูปณิดาช่วยเสริมว่า “ชาวบ้านจะพากันไปดำหัววัด คือไปทำพิธีคารวะ เจ้าอาวาสวัดด้วยนะ และวันสุดท้ายของประเพณีสงกรานต์ คือวันปากเดือนซึ่งถือเป็นวันเริ่มต้นเดือนใหม่”

“หนูชอบประเพณีสงกรานต์ที่สุดเลยคะ เพราะได้เล่นน้ำกับเพื่อน ๆ ด้วย” สมฤดีบอกกับคุณครูต่อ

“ในเทศกาลนี้นอกจากจะได้เล่นน้ำอย่างสนุกสนานแล้ว ยังมีการละเล่นต่าง ๆ ที่นักเรียนควรอนุรักษ์ไว้ เช่น เล่นหมากบ๋า หรือการเล่นสะบ้า เล่นหมากค้อน หรือการเล่นโยนลูกข้าง” ครูปณิดาอธิบายเพิ่มเติม

“เออล่ะ เออล่ะ ต่อไปเป็นประเพณีเดือนแปด ใครรู้บ้างว่ามีประเพณีอะไรบ้าง”
 แก้วตาหันไปถามเพื่อน ๆ เพื่อน ๆ พากันส่ายหน้าไม่ออก

“ประเพณีขึ้นพระธาตุอย่างไรล่ะ” แก้วเฉลย เพื่อนพากันจำได้

“เออ...ใช่ แหมนี่ก็ไม่ออกอยู่ตั้งนาน” สมฤดีเอ่ยขึ้น ทำท่านี้กออก

“ในทุกวันเพ็ญเดือน ๘ ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา พระธาตุบางแห่งอยู่บนดอย
 เช่นพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ สมัยก่อน
 จะต้องเดินขึ้นไป จึงเรียนว่า ขึ้นพระธาตุ อย่างไรล่ะ” แก้วตาเล่าจากที่เคยฟังมาบ้าง

“การขึ้นพระธาตุ นอกจากจะเป็นการเดินทางเพื่อไปจาริกแสวงบุญแล้ว พระสงฆ์
 ที่ปฏิบัติหนักไปทางวิปัสสนาธุระ ก็นิยมเดินทางรุดงค์ไปมนัสการพระธาตุที่สำคัญใน
 สถานที่ต่าง ๆ อีกด้วย” ครูปณิดาเสริมแก้วตา

“ในสมัยก่อนบางครั้งพระธาตุอาจถูกทอดทิ้งเพราะภัยสงคราม หรือภัยอื่น ๆ นักแสวงบุญที่เดินทางไปไหว้พระธาตุก็อาจต้องไปช่วยกันแผ้วถางทำความสะอาดแก่องค์พระเจดีย์ตามโอกาสด้วย” แก้วตาเล่า

“เราเคยไปนมัสการพระธาตุดอยตุง อยู่บนดอย เลยจากพระตำหนักดอยตุงขึ้นไปอีก พอขึ้นไปอากาศก็เย็นสบาย มีพระธาตุประดิษฐานอยู่ ๒ องค์สีทองเหลืองอร่าม ดอกไม้ป่าขึ้นอยู่ทั่วบริเวณ สงบร่มรื่นสวยงามมากเลยคะ” สมใจบอกกับคุณครูและเพื่อน ๆ

“ทัศนศึกษานอกสถานที่เทอมหน้านี้ครูจะพาไปพระตำหนักดอยตุง และเลยขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยตุงกันดีไหมคะ” ครูปณิดาชักชวนเด็ก ๆ

“ดีครับ ดีคะ” เด็ก ๆ พากันดีใจที่จะมีโอกาสไปทัศนศึกษานอกสถานที่

“ประเพณีเดือนเก้าแล้วนะ” โชคบอกกับแก้วตา

“จ๊ะ ...ประเพณีเดือนเก้าเป็นประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า” แก้วตาบอกโชค และเพื่อน ๆ

“เอ...ประเพณีนี้ชื่อแปลกจังเลย เป็นอย่างไรหรือแก้วตา รักษาติถามแก้วตาด้วยความสงสัย

“ผีปู่ย่า ถือเป็นผีประจำตระกูลซึ่งสืบทอดมาทางฝ่ายผู้หญิง ลูกหลานต้องให้ความเคารพโดยจัดทำห่อผีไว้ทางทิศหัวนอน เมื่อถึงโอกาสต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน หรือวันกำหนดเลี้ยงผี ซึ่งมักกำหนดในช่วงเดือน ๗,๘,๙ ของชาวล้านนา ก็จะมีการทำพิธีอย่างสมำเสมอตามประเพณีที่สืบทอดกันมาในแต่ละตระกูล โดยจะมีการนำเครื่องสักการะ เช่น ไก่ เหล้า หรือข้าวปลาอาหารอื่น ๆ แล้วแต่จะมีการกำหนดไปสังเวยก่ ผีปู่ย่า ที่ห่อผี เพื่อผีปู่ย่าจะได้คุ้มครองให้ลูกหลานได้อยู่ดีมีสุขตลอดไป”

ครูปณิดาอธิบายให้ได้ก ๆ ฟัง

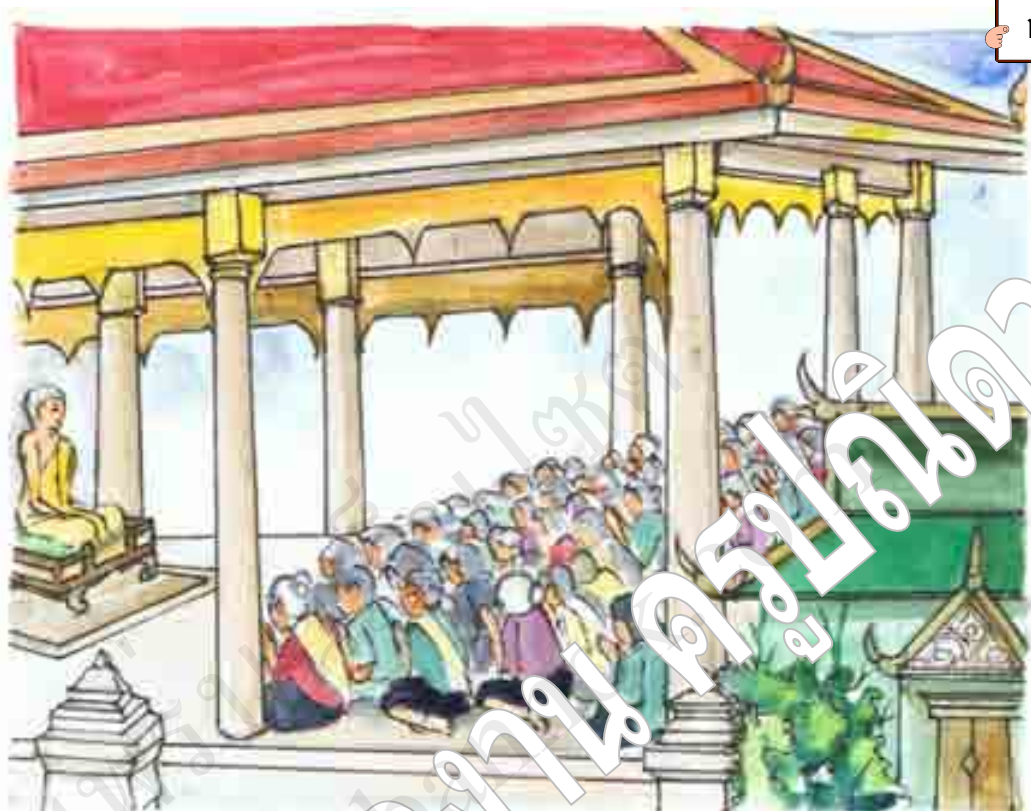

“ประเพณีเดือนเก้าอีกหนึ่งอย่าง คือ ฟ้อนผีมด – ผีเมง” แก้วตาบอกเพื่อน ๆ

“แหม...แก้วตาเก่งจังที่รู้เรื่องเกี่ยวกับประเพณีบ้านเรา” โชคชมแก้วตาพร้อมกับยกนิ้วให้ แก้วตาชื่นจนหน้าแดง เพื่อน ๆ พากันหัวเราะชอบใจ

“เป็นประเพณีไหว้บรรพบุรุษแบบหนึ่ง โดยเป็นกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายจากต้นผีเดียวกัน ได้แก่ ผีมด ผีเมง จะทำกันในช่วงเดือน ๘ และ ๙ เหมือนประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า บางคนทำพิธีทุกปี บางคนก็ทำทุก ๓ ปีจะมีการสร้างปะรำพิธีขึ้นมาแล้วบอกกล่าวพี่น้องเครือญาติเดียวกันมาร่วมงาน มีวงดนตรีปี่พาทย์บรรเลง และมีการอัญเชิญผีมาทรงร่าง ลูกหลานในตระกูลลงมารับเครื่องเซ่น และฟ้อนรำร่วมกัน มักจัด ๒ วันเลยเชียวนะ”

“ใครเคยร่วมงานเลี้ยงผีปู่ย่า หรือฟ้อนผีมด ผีเมง บ้างคะ” ครูปณิดาถามเด็ก ๆ นักเรียนส่วนใหญ่จะตอบไม่เคยไป ครูปณิดาจึงบอกเด็ก ๆ ว่า “ประเพณีนี้ปัจจุบันมักหาดูได้ยากแล้วเพราะคนในเมืองส่วนใหญ่ได้รับวัฒนธรรมตะวันตกมากทำให้ประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณค่อย ๆ หายไปส่วนใหญ่จะหาดูได้ในชนบทค่ะ ดังนั้นนักเรียนควรศึกษาและถ้ามีโอกาสควรร่วมกันสืบทอดประเพณีโบราณไว้ล่ะค่ะ” ครูปณิดากล่าว

“ถึงประเพณีเดือนสิบแล้วนะ เป็นประเพณีเข้าพรรษาจ๊ะ” แก้วตาเริ่มพูดต่อ

“เอ...บ้านเราเรียนเข้าวัสสา ไช้หรือเปล่า” ครูปณิดาถามต่อ

“ถูกต้อง รักชาติ ประเพณีนี้พระสงฆ์ต้องอยู่ประจำวัดที่ใดที่หนึ่งในช่วงฤดูฝน
อย่างไรละ พระสงฆ์จะหยุดการเดินทางไปที่ต่าง ๆ และพักอยู่ที่ใดที่หนึ่งโดยไม่ไปค้างแรม
ที่อื่นภายในกำหนด ๓ เดือน ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ไปจนถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ที่
บ้านเราเรียก เดือนเกี๋ยง อย่างไรละ” แก้วตาบรรยายอย่างฉะฉาน

“แล้วในวันนี้ชาวบ้านจะทำอะไรกันบ้างคะ” ครูปณิดาถามบ้าง

“ไปทำบุญ ใส่บาตร รับศีล พอตอนหัวค่ำจะมีการถวายเทียนคะ อ้อ...ตอนเช้า
จะแห่เทียนไปตามหมู่บ้านด้วยคะ” สมฤดีพอได้โอกาสรีบตอบหลังจากนั่งฟังอยู่นาน

“สำหรับบางคนก็ตั้งใจ จดเว้นบาปและถือศีลด้วยนะคะ เช่น อะไบบ้างเด็ก ๆ
บอกครูได้ไหม”

“จดดื่มสุราหรือของมีเมาคะ” “จดเว้นทำบาปครับ” เด็ก ๆ พวกนี้แย่งกันตอบ
ครูปณิดา

“เก่งมาคะ นักเรียนเก่งกันทุกคนเลย” ครูปณิดากล่าวชมเชยนักเรียน

“ในเดือน สิบ จะมีประเพณีแรกนา พิธีแรกนาของชาวล้านน้านั้นมีความหมายอย่างเดียวกับพิธีแรกนาของภาคกลาง คือ เพื่อให้เป็นสิริมงคลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ข้าวกล้าในนาโดยปราศจากสิ่งร้ายใดมารบกวน” แก้วตาบอกเพื่อน ๆ

“การแรกนาจะเริ่มหลังจากต้นกล้าที่หว่านมีอายุจะครบ ๑ เดือน แล้วก็หาวันหรือฤกษ์ยามที่ดีในแรกนา เช้าวันเสาร์นั้นท่านห้ามหว่านกล้าเพราะถือเป็นวันไม่ดี สัตว์ต่าง ๆ จะเบียดเบียน งานพิธีนี้ต้องมีผู้ไปช่วยงานหลายคน โดยเฉพาะหากมีทั้งการแรกนา และหว่านกล้าพร้อมกันก็จะใช้คนมากถึง ๕ – ๗ คน ตำแหน่งในการทำพิธีที่ดีที่สุด คือ ไร่ปากทางหรือกระทงนาแรกที่รับน้ำจากลำเหมืองเข้านา” ครูปณิดาอธิบายเสริมให้เด็ก ๆ ฟัง เด็ก ๆ ต่างนั่งฟังอย่างตั้งใจ

“วันนี้จะเริ่มจากเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ นับตั้งแต่ วัวหรือควาย พร้อมเครื่องไถนา กระบะบรรจุด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ข้าวสุกห่มากพลู เป็นต้น เพื่อสังเวยแก่ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ และแม่โพสพ แล้วทำพิธีไถนา เมื่อไถเสร็จเจ้าของก็จะเตรียมกล้ามาปลูกเอาฤกษ์ก่อน จำนวน ๙ กอ หรือเรียกว่า “ข้าวเก้าต้นพี่น้อง” มาปลูกในบริเวณที่ทำพิธี เมื่อเสร็จพิธีอาจมีการเลี้ยงอาหารกลางวันกันด้วย” ครูปณิดาอธิบาย

“ถึงประเพณีในเดือนสิบเอ็ดแล้วนะ ก็คือประเพณีสู่ขวัญควาย” ครูปณิดาบอกเด็ก ๆ พร้อมอธิบายต่อว่า “หลังจากใช้ควายไถนาและปลูกข้าวกล้าในนาเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีการสู่ขวัญควาย”

“ทำไมต้องสู่ขวัญควายด้วยล่ะคะ” สมใจถามครู

“เพื่อเป็นการขอขมาควายที่ได้ใช้งานหรือทรมาน โดยจะเชิญปู่อาจารย์มาประกอบพิธีกรรมให้ นอกจากการขอขมาแล้วยังเป็นการรำลึกถึงบุญคุณของควายอีกด้วยค่ะ” ครูปณิดาบอก

“สมัยนี้ไม่ใช่ควายหรือวัวไถนาแล้วค่ะคุณครู” รักษาติเอ่ยขึ้น

“ใช่ค่ะ สมัยนี้มักนิยมใช้เครื่องจักรแทน ทำให้ไม่ค่อยได้เห็นควาย หรือวัวไถนา กันแล้ว การใช้เครื่องจักรถึงจะใช้เวลาสั้นในการไถนาแต่ก็สิ้นเปลืองกว่ากันมาก บ้านใครที่ทำนาก็ควรบอกพ่อแม่ให้หันกลับมาใช้ วัว หรือควายนะคะ จะได้ประหยัดและไม่สิ้นเปลือง แถมยังอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมอีกด้วย” ครูปณิดาแนะนำนักเรียน

“ถึงเดือนสิบสองแล้วละ ครบ ๑ ปี พอดี ในเดือนสิบสองนี้จะมีประเพณีอะไรบ้างนะ” สมใจหันมาถามแก้วตา

“ที่สำคัญก็มีประเพณีทานสลาก หรือที่เราเรียกว่า ตานก๋วยสลาก อย่งไรละ”
แก้วตาตอบสมใจ พร้อมหันไปเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังต่อ

“เดือนสิบสองชาวล้านนาถือว่าป็นเดือนที่อดอยาก ข้าวเปลือกที่เก็บไว้ในยุ้งฉางก็ใกล้จะหมด ส่วนคนที่ซื้อข้าวก็จะหาซื้อยากและมีราคาแพง ผู้คนก็พากันคิดถึงญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ว่าคงจะอดอยากเช่นกัน จึงรวมกันจัดพิธีทำบุญทานสลาก โดยการจัดข้าวปลา อาหาร ของกิน ของใช้ ไปถวายพระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับไป โดยการทำบุญทานสลากจะไม่จำเพาะเจาะจงถวายแก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง โดยจะทำสลากเขียนคำอุทิศลงในสลากแล้วนำไปรวมปะปนกันให้พระภิกษุสามเณรจับสลาก หากภิกษุหรือสามเณรรูปใดจับได้ ก๋วยสลากหรือภาชนะที่บรรจุเครื่องไทยทานอันไหนก็ยกถวายแก่รูปนั้นไป” ครูปณิศาอธิบายพิธีการในประเพณีทานสลาก

“แหม...ประเพณีชาวล้านนาบ้านเรามีครบทั้ง ๑๒ เดือน อย่างที่แก้วตาบอกไว้ตอนแรกเลยนะ ช่างน่าอัศจรรย์จริง ๆ” โชครำพึง

“ใช่แล้วค่ะ ทุกประเพณีได้มีการสืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวล้านนาของเราอย่างหนึ่ง ดังนั้นนักเรียนควรจะศึกษาให้อย่างถ่องแท้ เมื่อมีโอกาสก็ช่วยกันอนุรักษ์ หรือเผยแพร่ อย่างน้อยก็ช่วยกันเล่าให้บุคคลที่ใกล้ชิด หรือถ้ามีโอกาสก็เข้าร่วมประเพณีต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอแค่นี้ก็ถือว่าเป็นการอนุรักษ์ประเพณีของเราแล้วค่ะ” ครูปณิดากล่าวทิ้งท้ายให้เด็ก ๆ ได้ฟัง

“หนูจะทำตามที่คุณครูบอกค่ะ” สมใจบอกกับครู

“ผมด้วยครับ หนูด้วยค่ะ” เด็ก ๆ ในห้องพร้อมใจกันบอก ครูปณิดายิ้มกับเด็ก ๆ รู้สึกภูมิใจที่นักเรียนของตนเองมีความสนใจและเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง

บรรณานุกรม

จินตนา ไบกาชุย. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับเสริมการเรียนรู้**. เล่ม ๔. กรุงเทพฯ:

รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๐.

_____. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับเสริมการเรียนรู้**. เล่ม ๖. กรุงเทพฯ:

รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๐.

ถวัลย์ มาจรัส. **เทคนิคและตัวอย่างการเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านและหนังสืออ่านเพิ่มเติม**.

กรุงเทพฯ: มิติใหม่, ๒๕๔๘.

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. **พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐**. กรุงเทพฯ:

ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

นคร พันธุ์เจริญ และประกอบ ระกิติ. **สังคมศึกษา ๑ (SO๓๑)**. กรุงเทพฯ: การศึกษา, ๒๕๓๖.

ประเสริฐ เกิดไชยวงศ์. (๒๕๔๓). **โลกล้านนา**. สืบค้นเมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๒, จาก

<http://www.lannaworld.com/>

ไพฑูรย์ พงศบุตร. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับเสริมการเรียนรู้**. เล่ม ๓. กรุงเทพฯ:

รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๐.

มานิช กงกะนันท์. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับเสริมการเรียนรู้**. เล่ม ๑๓. กรุงเทพฯ :

อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗.

วิกิพีเดีย. (๒๖ กันยายน ๒๕๕๐). **วัฒนธรรมล้านนา**. สืบค้นเมื่อ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๒, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/>

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. **ประเทศของเรา (ส ๑๐๔)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๕.

_____. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รับส่งสินค้า

และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๕.

_____. **เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๗.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (๔ ธันวาคม ๒๕๕๒). **พระบรมราโชวาท**

พระราชดำรัส เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม. สืบค้นเมื่อ ๗ มกราคม ๒๕๕๓, จาก

<http://www.thaihealth.or.th/node/>